

Макро- та мікроекономічні проблеми ринкової системи господарювання

УДК 658.29:504

УПРАВЛІННЯ ЕКОЛОГІЧНОЮ СКЛАДОВОЮ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

О.І. Судакова,
кандидат технічних наук

Придніпровська державна академія будівництва та архітектури

Стаття містить теоретичне обґрунтування формування системи управління екологічною складовою економічної безпеки промислових підприємств України. У роботі запропоновано методика планування та організації екологічної діяльності підприємства.

Ключові слова: економічна безпека, екологічна складова, промислові підприємства, принципи екологічної політики, еколоґо-економічний аналіз.

Постановка проблеми. Поглиблення в Україні еколоґо-економічної кризи істотно утруднює вирішення чисельних проблем становлення ринкових відносин у державі, оскільки екодеструктивний вплив з боку суб'єктів виробничо-господарської діяльності набуває катастрофічно швидких темпів. Існуюча система вітчизняного екологічного управління не відповідає сучасним вимогам, тому потребує якісної перебудови економічного інструментарію екологічного регулювання, розробки ефективного економічного механізму еколоґобезпечної діяльності, одним з основних елементів якого є ефективна система екологічного менеджменту промислових підприємств. У цьому зв'язку загострюється необхідність дослідження такого питання, як екологічний менеджмент виробничих систем у специфіці перехідної економіки, що набуває особливої актуальності в умовах бюджетного дефіциту, коли інвестування програм екологічної політики підприємств та управління екологічною складовою економічної безпеки є вкрай обмеженим.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вирішенню проблем удосконалення еколоґо-економічного управління діяльності підприємств присвячені роботи як вітчиз-

няних, так і закордонних учених-економістів: Н.Бондаренко, О.Веклич, Г.Григорян, В.Гриньова, М.Кизим, Л.Мельник, А.Низ, В.Пономаренко, І.Семеняк, В.Трегобчук, Л.Українська, В.Хесле, М.Хохлов, В.Шевчук, В.Шепа [1-3]. Разом з тим, стан управління екологічною складовою економічної безпеки у сучасних умовах функціонування вітчизняних підприємств перебуває на початковій стадії формування механізму її забезпечення. Аналіз природо-користування, екологічного управління та екологічної діяльності підприємств в Україні виявив гостру необхідність негайного формування чіткого дієвого механізму еколоґобезпечної розвитку на основі вдосконалення та трансформації чинної законодавчої і нормативної бази державного екологічного регулювання, системи екологічного менеджменту підприємств, всебічного врахування екологічного фактора в усіх аспектах виробничої діяльності.

Метою дослідження є теоретичне обґрунтування сукупності організаційно-економічних напрямів удосконалення системи управління екологічною складовою економічної безпеки промислових підприємств як на макро-, так і на мікрорівні, ефективна реалізація яких сприятиме забезпе-

ченню еколого-економічної рівноваги у розвитку економіки України, а також розробка методичних підходів до ефективного управління цими напрямками.

Виклад основного матеріалу дослідження. Головною метою дослідження економічного аспекту природокористування промисловими підприємствами є формування системи раціонального використання

природних ресурсів. Треба зважати не тільки на потужний потенціал продуктивних сил сучасного суспільства, а й на характер виробничих і суспільних відносин, над якими панує складна структура відповідних державних і громадських інститутів та управлінських органів.

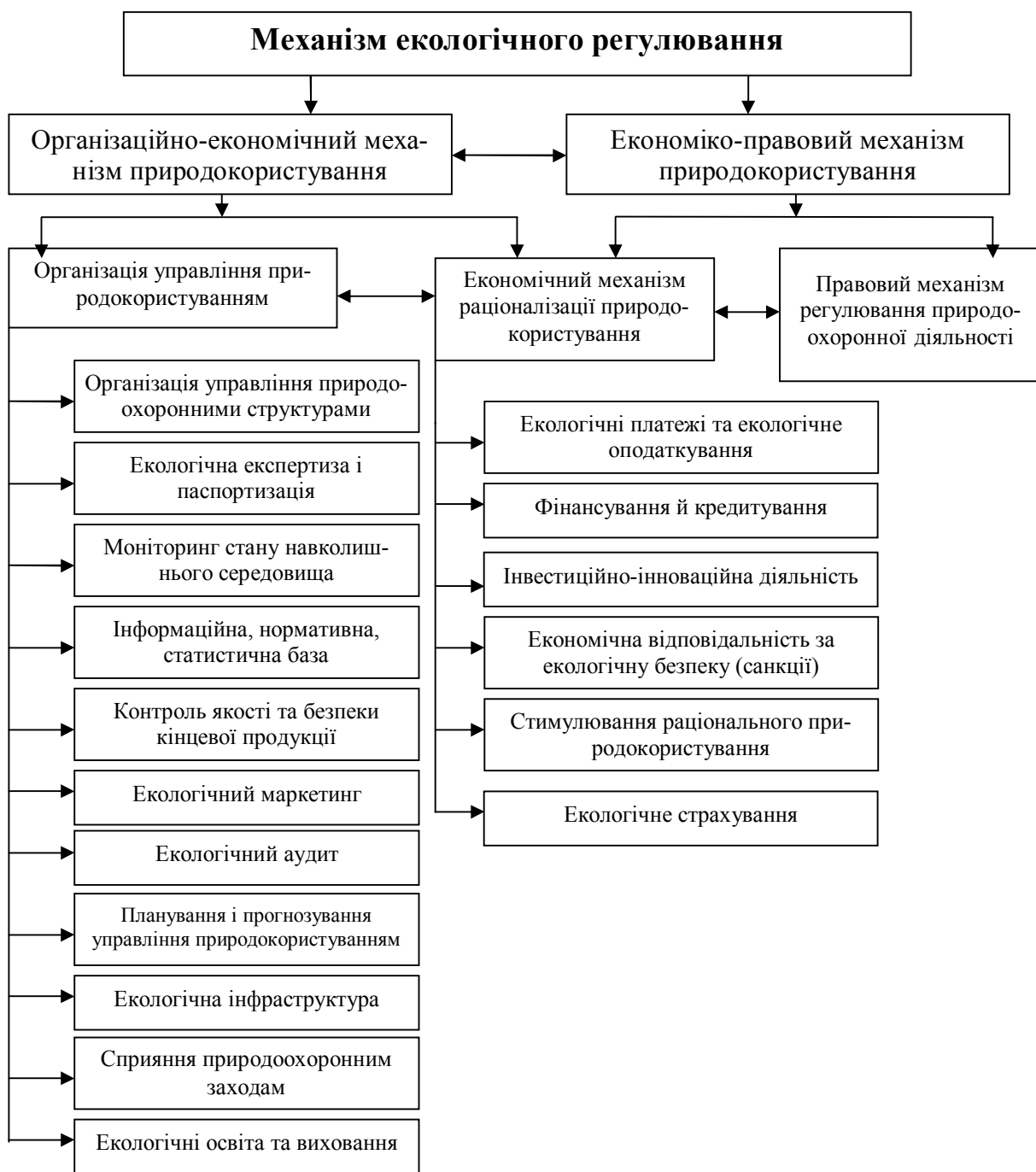

Рис. 1. Структура механізму екологічного регулювання

Об'єктивно механізм екологічного регулювання відбиває певний ступінь розвитку соціально-економічних відносин у тісному взаємозв'язку з природними продуктивними силами, а суб'єктивно, реалізуючись через свідому діяльність людей, визначає конкретні форми і методи, за допомогою яких здійснюється організація процесів взаємодії суспільства і навколишнього середовища. Структуризація механізму екологічного регулювання, що представлена на рис. 1, дає змогу виявити його ядро – економічний механізм природокористування й, відповідно, провідні напрями, форми, методи і підйоми реорганізації екологічної діяльності та управління екологічною безпекою промислових підприємств.

Здійснення вимог екологічної безпеки і узгодження економічного розвитку з навколишнім середовищем є можливим лише на основі сталого розвитку економіки шляхом оптимізації процесу природокористування підприємств. Поряд із удосконаленням регулювання процесу природокористування з боку держави забезпечення екологічних вимог базується на ефективній системі екологічного менеджменту підприємств.

Завданням екологічного менеджменту підприємств, як ініціативної і результативної діяльності економічних суб'єктів, що спрямована на досягнення власних екологічних цілей, реалізацію проектів і програм, розроблених на основі принципів екологічної політики, є пошук шляхів, визначення напрямів забезпечення найбільш конкурентоспроможних рішень у галузі управління еколого-економічною і природоохоронною діяльністю промислового підприємства та їх реалізація.

Екологічна політика підприємства – це діяльність, принципи і зобов'язання, поєднані з екологічними аспектами діяльності підприємства, що забезпечують основи для встановлення його екологічних цілей і завдань, головними з яких є:

- поєднання екологічних цілей і завдань із цілями і завданням розвитку підприємства в цілому;

- усвідомлене прийняття й активна підтримка екологічної політики і зобов'язань керівництвом підприємства;

- свідоме використання в практичній діяльності підприємства основ сучасної екологічної культури;

- добровільне розширення екологічних зобов'язань підприємства у відношенні всіх зацікавлених в екологічних аспектах його діяльності осіб і сторін;

- охорона здоров'я й екологічної безпеки персоналу і населення у зоні впливу підприємства на навколишнє середовище;

- оцінка впливу на навколишнє середовище;

- підтримка екологічних наукових досліджень, екологічної освіти та виховання;

- розвиток добровільного екологічного страхування;

- екологічна доброчинність;

- екоефективність, тобто досягнення економічної ефективності природоохоронної діяльності підприємства-природокористувача;

- підвищення якості продукції і послуг за рахунок розвитку екологічної діяльності;

- розвиток екологічно чистого виробництва, мінімізація негативного впливу на навколишнє середовище;

- упередження негативного впливу на навколишнє середовище в джерелах його утворення, раціональне використання ресурсів;

- доступність інформації про результати екологічної діяльності;

- незалежна оцінка результатів екологічної діяльності підприємства (здійснення систематичного екологічного аудиту);

- інформування, мотивація і залучення всього персоналу до екологічної діяльності підприємства;

- залучення постачальників, споживачів товарів і послуг до екологічної діяльності підприємства;

- відповідність чинному екологічному законодавству, екологічним нормам і правилам;

- розробка і використання власних екологічних норм і правил, що доповнюють державні вимоги.

Проведений аналіз взаємозв'язку функцій екологічної політики на національно-

му, регіональному рівнях та на рівні підприємства (рис. 2) дав змогу дійти висновку про необхідність забезпечення єдності управління екологічною безпекою на зазначених рівнях.

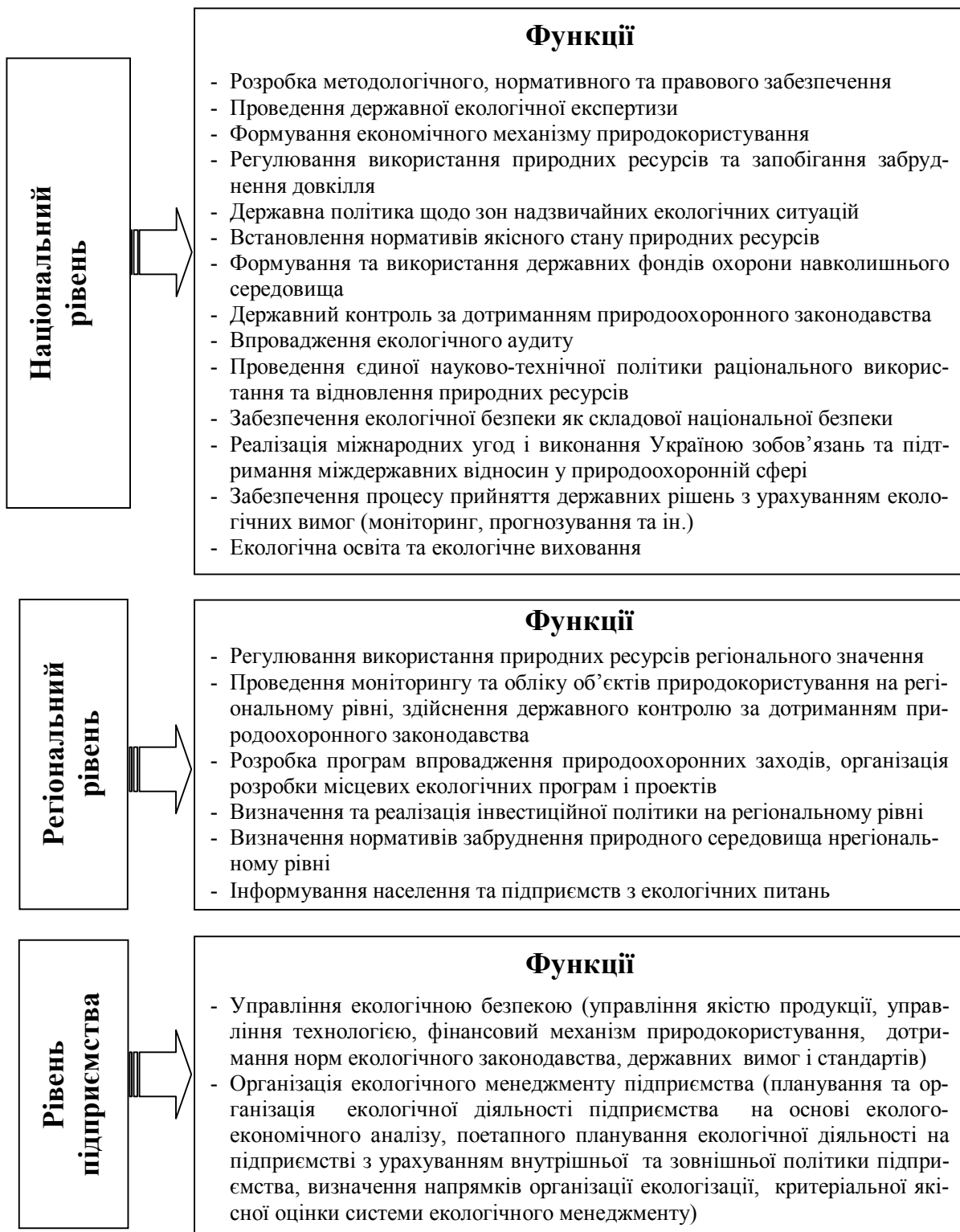

Рис. 2. Функції реалізації екологічної політики

Пропонована методика планування та організації екологічної діяльності підприємства складається з еколого-економічного аналізу, поетапного планування екологічної

діяльності на підприємстві з урахуванням завдань внутрішньої та зовнішньої політики підприємства, визначення напрямів організації екологізації (рис. 3)

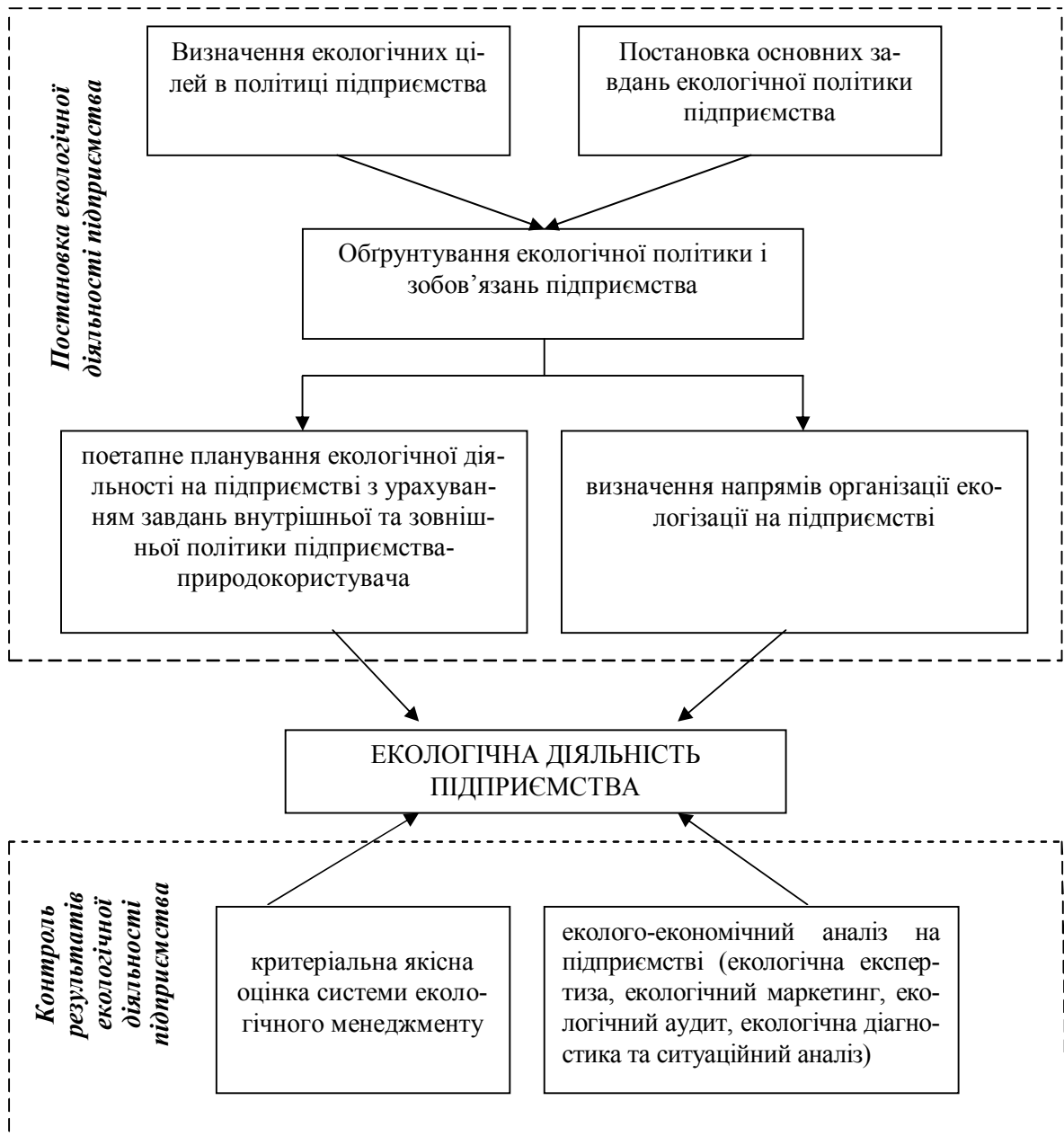

Рис. 3. Загальна схема методики планування та організації екологічної діяльності підприємства

Реалізація сучасної екологічної політики на підприємстві в умовах економічної самостійності потребує проведення відповідного еколого-економічного аналізу (рис. 4) в рамках програм екологічного менеджменту

підприємства, аналіз у його складових елементів (екологічна експертиза, екологічний маркетинг, екологічний аудит, екологічна діагностика, ситуаційний аналіз) та низки рекомендацій щодо практичної реаліза-

ції зазначених процедур на підприємстві, а також поетапного планування й організації екологічної діяльності на підприємстві з

урахуванням завдань внутрішньої та зовнішньої діяльності.

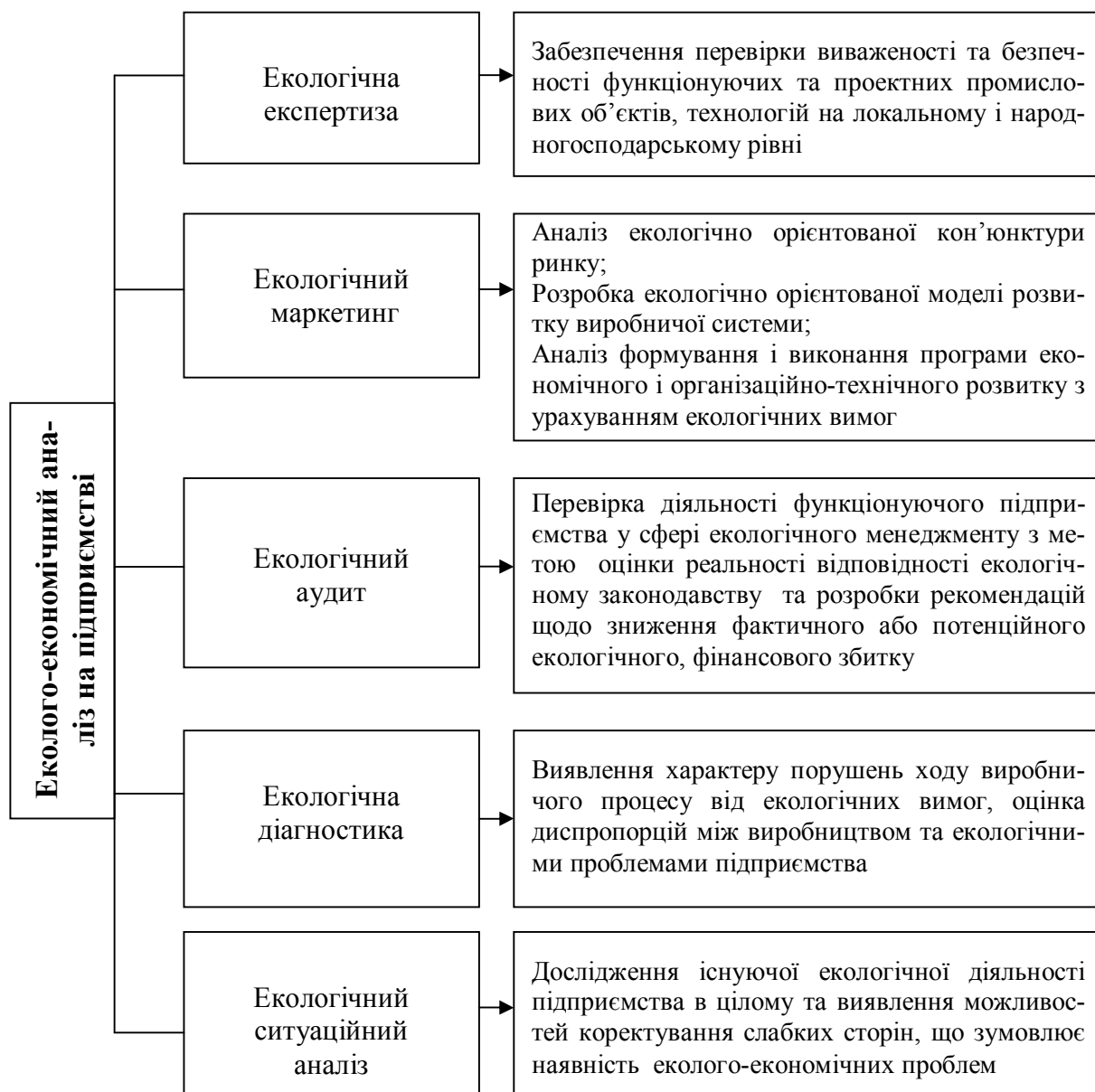

Рис. 4. Функції еколого-економічного аналізу на підприємстві

Організацію екологічної діяльності підприємства доцільно здійснювати за такими напрямками:

- визначення відповідальних осіб (підрозділів) підприємства в галузі екологічного менеджменту;

- визначення структури системи екологічного менеджменту (суб'єкти, об'єкти, комунікації);

- розподіл посадових обов'язків, повноважень і відповідальності;

- розробка процедур прийняття екологічно значущих рішень;

- забезпечення діяльності в галузі екологічного менеджменту необхідними людськими, фінансовими і матеріальними ресурсами (включаючи діяльність з попередження надзвичайних екологічних ситуацій);

- визначення вимог до формування і ведення необхідної внутрішньої документації, що забезпечує ефективність екологічного менеджменту;

- організація взаємодії з основними зацікавленими в екологічних аспектах діяльності підприємства особами і сторонами (формальні і неформальні взаємодії);

здійснення добровільної екологічної діяльності підприємства.

Висновки.

1. Підприємство є провідною ланкою у процесі екологізації економічного розвит-

ку країни. Управління екологічною складовою економічної безпеки на рівні виробничих систем промислових підприємств формує необхідний фундамент екологізації всієї економічної системи України.

2. Процес управління екологічною складовою економічної безпеки промислових підприємств залежить як від внутрішнього рівня розвитку екологічного менеджменту, так і від рівня державної екологічної інфраструктури та розвитку її окремих елементів.

3. Розробка методичних підходів щодо управління екологічною складовою економічної безпеки промислового підприємства має здійснюватися відповідно до запропонованих принципів екологічної політики підприємства.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА

1. *Низькодубова К.В.* Методичні підходи до забезпечення ефективного планування та організації екологічної діяльності підприємства // *Економіка: проблеми теорії та практики: Зб. наук. праць.* – Дніпропетровськ: ДНУ, 2003. – Вип. 183. – С. 374-378.
2. *Смірная С.М.* Оцінка ризику еколого-економічної стратегії виробничого підприємства // *Університет і регіон. Матеріали XI Міжнародної науково-практичної конференції* – Луганськ: СНУ ім. В. Даля, 2005. – С. 161-162.
3. *Aleksandrov I., Chernichenko G., Polovyan A.* Rate of ecology insurance//*Economicske teme.* - Nis: University of Nis, Faculty of economics, 2002, - year XL, vol. 1-2. – P. 693-699.